

УДК 37.091.26-021.4 (070.432)

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ СИСТЕМИ ЯКОСТІ ОСВІТИ: ВІД НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ДО ШКІЛЬНИХ РЕАЛІЙ

З. М. Канівець

Розглянуто особливості оцінювання діяльності закладу загальної середньої освіти, а саме: експертне оцінювання, інституційний аудит, виконання ліцензійних умов, самооцінювання, зовнішній і внутрішній моніторинг. Проаналізовано особливості сучасного інструментарію оцінювання діяльності шкіл України.

Ключові слова: оцінювання, заклад загальної середньої освіти, система якості освіти, експертне оцінювання, самооцінювання, зовнішній моніторинг, внутрішній моніторинг, ліцензійні умови, інституційний аудит.

Kanivets Zoia. Peculiarities of Evaluation the Activity of a General Secondary Education Institution in the Context of the Development of the Education Quality System: from Scientific Research to School Realities

The study examines the peculiarities of the evaluation of the general secondary education institution, namely: expert evaluation, institutional audit, fulfillment of licensing conditions, self-evaluation, external and internal monitoring. An analysis of the features of modern tools for evaluating the activity of Ukrainian schools, which are used in the implementation of this procedure, was carried out.

Keywords: evaluation, institution of general secondary education, education quality system, expert evaluation, self-evaluation, external monitoring, internal monitoring, license conditions, institutional audit.

Актуальність проблеми. «Ефективне управління навчальним закладом неможливе без використання фахових експертних висновків та рекомендацій» [1; с. 3]. Важко заперечити це твердження, як і те, що об'єктивна оцінка діяльності закладу – запорука його подальшого розвитку. Тож, здавалося б, забезпечивши якісну експертну оцінку, можна легко прогнозувати шляхи розвитку школи. Однак першорядність проблеми полягає не в здійсненні власне оцінювання, а в досягненні його об'єктивності.

Проблему оцінювання діяльності сучасної української школи ми пропонуємо розглядати в умовах реформування освітнього простору, особливо змін у розбудові внутрішньої і зовнішньої системи якості освіти.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій із зазначеної проблеми вказує на те, що вона залишається нині недостатньо розробленою у вітчизняній педагогіці. Водночас окремі аспекти особливостей оцінювання діяльності закладу загальної середньої освіти, зокрема здійснення державного нагляду

(контролю), відображено в наукових працях О. Боднар (експертиза діяльності шкіл), Г. Дмитренка (цільове управління освітою на основі кваліметричного методу), Г. Єльнікової (атестація школи), С. Завадської (об'єктивне оцінювання школи), Л. Калініної (здійснення державного контролю у сфері освіти), В. Ковальова (самоаналіз організації функціонування навчального закладу), В. Лаврука (контроль стану викладання навчальних предметів), О. Локшиної (оцінювання ефективності роботи шкіл).

Мета статті – розглянути основні підходи в системі оцінювання діяльності сучасної української школи в умовах реформування освітнього простору країни.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на вищезазначену проблему, зокрема в аспекті забезпечення об'єктивності при оцінюванні освітніх послуг, складним є розуміння поняття «оцінювання». Наприклад, аналізуючи особливості оцінювання в освітньому середовищі Великобританії, де ця проблема є достатньо гострою, Дейвід Нево

Канівець Зоя Миколаївна, доцент кафедри розвитку освітніх галузей Полтавської академії неперервної освіти ім. М.В.Остроградського, кандидат педагогічних наук, ORCID iD <http://orcid.org/0000-0003-4990-6922>

використав 10 запитань [3; с. 27–28]. Зрозуміти сутність оцінювання, на думку автора, мав допомогти аналіз найтипівіших відповідей. Ми ж наведемо нижче лише кілька питань, які, на нашу думку, є найбільш провокаційними: які функції оцінювання; що і хто є об'єктом оцінювання; яку інформацію про об'єкт треба мати; які критерії варто використовувати для оцінювання об'єкта; кому має слугувати оцінювання; які методи дослідження слід використовувати під час оцінювання; хто має здійснювати оцінювання тощо.

Доречним при розгляді проблеми оцінювання є, на нашу думку, фокусування на критеріях оцінювання освітньої діяльності. Більшість вітчизняних авторів, що займалися вивченням цього питання, виокремлюють серед таких ефективність та результативність. Ефективність розглядають як «комплексну характеристику реальних результатів діяльності навчальних закладів», а результативність прямо пов'язують із реальним отримуваним рівнем «загальноосвітньої підготовки, соціальної адаптації випускника» [2; с. 8]. Слід зауважити, що серед вітчизняних науковців наразі існує певний консенсус щодо основних критеріїв, які застосовуються і до якості оцінювання, а саме: валідність, об'єктивність, надійність, точність.

Серед донині наявного арсеналу інструментарію оцінювання діяльності школи, яким послуговувалися, наприклад, органи управління освітою, привертала до себе увагу система експертного оцінювання освітньої діяльності шкіл О. С. Боднар. Дослідницею на основі параметрично-критеріального підходу були запропоновані критерії і показники оцінювання результативності та ефективності освітньої діяльності шкіл [2]. Описуючи освітню діяльність школи як відкритої соціально-педагогічної системи та об'єкта експертного оцінювання, О. С. Боднар спіралася на системно-комплексний, аспектний і фрагментарний підходи та зазначала, що «педагогічно-управлінський аспект представляє освітній процес як систему дій суб'єктів освітнього середовища, направлену на реалізацію державних стандартів освіти з урахуванням соціального замовлення споживачів освітніх послуг, регіональних умов та статусу загальноосвітнього навчального закладу» [2; с. 4].

Авторська позиція О. С. Боднар нам імпонує в тому сенсі, що як і більшість вітчизняних фахівців у галузі управління осві-

тою, учена дотримується думки, що основними критеріями оцінювання освітньої діяльності шкіл є ефективність і результативність. При цьому ефективність розглядається нею як «комплексна характеристика реальних результатів діяльності навчальних закладів, яка враховує ступінь їх відповідності головним цілям освіти, концепції і завданням розвитку закладу, а також ресурсам школи та вимірам часу досягнення цих результатів» [2; с. 8]. О. С. Боднар виділяє внутрішню, зовнішню, цільову, ресурсну, соціально-психологічну і технологічну ефективність. Далі вчена наголошує, що «результат роботи школи не є сумою результатів діяльності окремих працівників, оскільки на особистість учня впливає психологічний мікроклімат, суспільна думка, традиції школи та ряд процесів, що спонтанно виникають» [2; с. 8].

Посилаючись на вищевикладений матеріал, варто зауважити про певну наступність у підході до оцінювання освітньої діяльності школи, зокрема щодо ідеї комплексного підходу, який фактично і запропонований під час однієї із процедур зовнішнього оцінювання, а саме проведення інституційного аудиту. Нагадаємо, що названа процедура належить до системи зовнішньої системи забезпечення якості освіти.

Загалом система якості освіти відповідно до чинного законодавства має підсистеми: зовнішню та внутрішню. В основу цих підсистем покладено два основні поняття: якість освіти та якість освітньої діяльності. Відповідно до чинного законодавства якість освіти – відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг, якість освітньої діяльності – рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг.

Метою проведення інституційного аудиту є оцінювання якості освітньої діяльності закладу освіти і вироблення рекомендацій для закладу освіти і його засновника щодо підвищення якості освітньої діяльності та вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості освіти; узгодження освітнього та управлінського процесів із вимогами законодавства у сфері загальної середньої освіти,

зокрема Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності. Оцінювання діяльності закладу проводиться за чотирма напрямками: оцінювання освітнього середовища, оцінювання педагогічної діяльності, оцінювання здобувачів освіти, оцінювання управлінської діяльності.

Як бачимо, мета проведення інституційного аудиту включає і узгодження освітнього та управлінського процесів із вимогами законодавства у сфері загальної середньої освіти, зокрема Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності. Варто зауважити, що Ліцензійні умови затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» (зі змінами). Певний наголос у вищенаведеному документі в аспекті дотримання ліцензійних умов припадає на три основні позиції, зокрема:

- кадрове забезпечення освітньої діяльності закладу освіти;
- матеріально-технічне забезпечення освітньої діяльності закладу освіти;
- навчально-методичне забезпечення освітньої діяльності закладу освіти.

Нагадаємо, що виконання ліцензійних умов закладом освіти знаходиться у зовнішній системі забезпечення якості освіти і напряму пов'язане з внутрішньою системою якості освіти.

Отже, інституційний аудит, виконання ліцензійних умов як процедури зовнішньої системи забезпечення якості освіти прямо пов'язані із внутрішньою системою забезпечення якості освіти.

Розбудова ж внутрішньої системи забезпечення якості освіти – це можливість закладу освіти підвищити якість освітніх послуг; створити умови навчання та праці, які забезпечать партнерство учасників освітнього процесу; удосконалити освітнє середовище, систему оцінювання учнів, педагогічну діяльність, управлінські процеси закладу освіти; забезпечити прозорість діяльності закладу освіти і готовність до змін.

З метою аналізу стану сформованості та функціонування внутрішньої системи в закладі загальної середньої освіти Державною службою якості освіти України рекомендовано проводити самооцінювання. Останнє може здійснюватися відповідно до таких моделей:

- щорічне комплексне самооцінювання (за всіма компонентами внутрішньої системи);
- щорічне самооцінювання за певними напрямками освітньої діяльності, а також періодичне комплексне самооцінювання;
- щорічне комплексне самооцінювання за окремими рівнями освіти, на яких заклад освіти провадить освітню діяльність (початкова, базова, профільна середня освіта);
- інша модель, визначена закладом освіти) [7].

Серед методів збору інформації Державною службою рекомендовано послуговуватися такими:

- опитування учасників освітнього процесу (анкетування, індивідуальне інтерв'ю, фокус-групове дослідження);
- спостереження (за освітнім середовищем, проведенням навчальних занять тощо);
- вивчення документації закладу освіти) [7].

Водночас інформацією, яка підлягає аналізу під час самооцінювання, можуть бути результати і внутрішніх, і зовнішніх моніторингов. Порядок проведення моніторингу якості освіти затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 № 54 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти».

Методами проведення дослідження під час моніторингу можуть бути:

- опитування (анкетування, інтерв'ювання);
- тестування;
- спостереження за освітнім процесом та освітньою діяльністю у закладах освіти;
- фокус-група;
- аналіз документації закладів освіти, їхніх засновників;
- аналіз статистичних даних про стан системи освіти за встановленими формами звітності тощо.

Моніторинг може проводитися у формі:

- прямого одержання інформації від учасників дослідження (за допомогою спостереження, інтерв'ювання тощо);
- опосередкованого одержання інформації від учасників дослідження (у письмовій та/або електронній формі, із залученням експертів тощо);
- одержання інформації без залучення учасників дослідження (за допомогою вивчення документації, статистичної або оперативної інформації тощо) [6].

Моніторинг може проводитися з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій, зокрема дистанційно.

Під час проведення дослідження можуть використовуватися фронтальна, групова або індивідуальна робота учасників дослідження) [6].

Висновки із дослідження. Отже, експертне оцінювання, інституційний аудит, виконання ліцензійних умов, самооцінювання, зовнішній і внутрішній моніторинг перебувають у абсолютному взаємозв'язку. Усі ці процедури націлені на вивчення освітньої діяльності закладу загальної середньої освіти з метою удосконалення його функціонування. Водночас зауважимо, що оцінювання діяльності школи може бути надійним підґрунтям подальшого ефективного розвитку закладу лише за умови високого рівня об'єктивності цієї процедури.

Перспективи подальших розвідок. Наступні дослідження з окресленої теми можуть стосуватися такої нової зовнішньої процедури оцінювання, як громадський нагляд.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О., Ліннік О. О. *Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. 2-ге вид., перероб. і допов.* Київ. Державна служба якості освіти, 2021. 350 с. URL : https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/Abetka_dyrektora_2021_SQE_SURGe.pdf (дата звернення 15.11.2021).

2. Боднар О. С. *Критерії експертного оцінювання навчально-виховної діяльності загальноосвітніх шкіл : навчально-методичний посібник.* Тернопіль : СМП «Тайп». 2007. 116 с.

3. Дейвід Гопкінз. *Оцінювання для розвитку школи.* Львів : Літопис. 2003. 256 с.

4. Закон України «Про освіту». URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/> (дата звернення 14.10.2022).

5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 09.01.2019 № 17 «Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text> (дата звернення 14.10.2022).

6. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 № 54 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0154-20#n14> (дата звернення 14.10.2022).

7. Наказ Міністерства освіти і науки України від 30.11.2020 № 1480 «Про затвердження Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1480729-20#Text> (дата звернення 14.10.2022).

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти». URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF/> (дата звернення 14.10.2022).

Цитувати: Канівець З. М. Особливості оцінювання діяльності закладу загальної середньої освіти в умовах розбудови системи якості освіти: від наукових досліджень до шкільних реалій / З. М. Канівець // Постметодика. – 2022. – № 1–2. – С. 45–48.

© З. М. Канівець, 2022. Стаття надійшла в редакцію 20.10.2022 ■